

УДК 261.6:001

DOI: 10.17721/sophia.2021.17.3

М. М. Стадник, д-р філос. наук, проф.

Національна академія державного управління при Президенті України, Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-4264-8054

e-mail: radivska@ukr.net

НАУКА І РЕЛІГІЯ В КАТОЛИЦЬКІЙ ДОКТРИНІ: КОАДАПТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Розкрито теоретичні підходи щодо коадаптації науки і релігії в католицизмі та показано метафізичне обґрунтування існування надприродного. В основі різнопланових аргументів на захист ідеї творення залишаються посилання на обмеженість та історичну нерозвиненість людської практики, свідчення про наявність неконтрольованих, майже неосвоєних, а тому незрозумілих явищ природи, суспільства й людської психіки.

Характерною особливістю теологічного пізнання є не системність, а стихійність, у їхній основі лежить раціональне обґрунтування ірраціонального. Процес пізнання для католицьких теологів передбачає домінування віри і безмовність розуму. Подібне розуміння процесу пізнання та ролі науки із плином історичного часу змінювалося. Під впливом зростаючої ролі науки теологи стали в окремих питаннях не тільки повертати увагу до можливого суміщення релігії з науковим пізнанням, але і доводити благотворний вплив релігії на науку. У католицькому розумінні це вказує на провідну роль релігії у виникненні науки. Завданням теології є пізнання надприродного шляхом нав'ювання, переконання людей у його реальності. Наукове пізнання прагне до об'єктивної значущості і максимальної точності, виключаючи все особистісне і суб'єктивне. Католицька доктрина творення визнає не тільки суб'єктивізм, але теологічну віру, внутрішні переживання зводять до рангу критеріїв істини. Порівняльний аналіз наукового та теологічного пізнання свідчить, що їхні мета, способи та критерії знань за своєю суттю протилежні.

Ключові слова: католицька доктрина, теологічне пізнання, наукове пізнання.

Постановка проблеми. Сучасний католицизм своїми зусиллями намагається віднайти шляхи та засоби "коадаптації" із сучасною наукою, виявляючи значну цілеспрямованість і послідовність, орієнтуючись передовсім на все більш виразну в сучасній науці тенденцію до інтеграції знання, диктовану потребами широких міждисциплінарних досліджень всесвітнього масштабу. Звідси випливає також і потреба у відповідній інтеграційній методології науки. Проте становлення цієї методології – процес досить хворобливий. Він пов'язаний із певними труднощами наукового пізнання, яке намагається знайти ключі до розв'язання глобальних проблем сучасності. Особлива увага в теологічній і релігійно-філософській літературі приділяється осмисленню концептуальної доктрини, яка лежить у площині теологічного розуміння виникнення Всесвіту – креаціонізму. Вона є центральною в сучасних католицьких ученнях і навіть такою, що ввібрала в себе основні світоглядні колізії останніх двох тисячоліть. Аналіз цих колізій дасть змогу не тільки розкрити специфічні прийоми та методи ідеологічного захисту і теоретичного обґрунтування теологічних доктрин, але і судити про особливості функціонування релігійної та світської (суспільної) свідомості відповідної епохи в суперечливій єдності її духовних складових. Зокрема, ще в середньовіччі почалося багатогранне теологічне обґрунтування центрального догмату монотеїстичної віри. Нині робляться спроби надати йому характеру науковості. Достатньо згадати надзвичайно цікавий факт організації у США нового "наукового центру" – інституту креаціоністських досліджень, який розробляє надсучасні підходи до обґрунтування різнопланових теологічних концепцій. У їх основі лежать широко вживані в релігійній практиці метафізичні і логічні прийоми. Інститут видає численну релігійну літературу. Однією із них є книга "Створення світу: науковий підхід". Іншою працею, у якій сконцентровано теологічну аргументацію креаціонізму, є видана 1995 року монографія Г. Морріса "Біблійські основи сучасної науки" [1].

Останнім часом виявленням теологічного контексту доктрини творення зайнялися деякі астрофізики. Один із номерів "Ірландського астрономічного журналу" присвячено темі "Космос і Творення: точка зору фізика" [5; 6, с. 233–234]. Проблема космогенезу привертає пильну увагу й окремих сучасних фізиків, які займаються або цікавляться дослідженнями в космології. Коли одні з них (П. Девіс, С. Вайнберг) рішуче виступають проти теологічних поглядів навколо "Великого вибуху" і пов'язаних із ним наукових питань, то інші, оголошуючи себе теологами-аматорами, обстоюють теологічні креаціоністські ідеї. Прикладом, який демонструє подібний підхід до проблеми "кваліфікаційного рівня" природодослідника, є зізнання Ч. Мізнера, автора розділу "Cosmology and Theology" із книги "Cosmology, Theology and History". Наголошуючи на своєму аматорському статусі, він пише: "Я не теолог... проте, я маю зазначити, що перебуваю під глибоким впливом римської католицької віри, яку я прийняв як "певну інтерпретацію правильної стародавньої традиції". Далі він зазначає: "На мене впли-

теологічного розуміння виникнення Всесвіту – креаціонізму. Вона є центральною в сучасних католицьких ученнях і навіть такою, що ввібрала в себе основні світоглядні колізії останніх двох тисячоліть. Аналіз цих колізій дасть змогу не тільки розкрити специфічні прийоми та методи ідеологічного захисту і теоретичного обґрунтування теологічних доктрин, але і судити про особливості функціонування релігійної та світської (суспільної) свідомості відповідної епохи в суперечливій єдності її духовних складових. Зокрема, ще в середньовіччі почалося багатогранне теологічне обґрунтування центрального догмату монотеїстичної віри. Нині робляться спроби надати йому характеру науковості. Достатньо згадати надзвичайно цікавий факт організації у США нового "наукового центру" – інституту креаціоністських досліджень, який розробляє надсучасні підходи до обґрунтування різнопланових теологічних концепцій. У їх основі лежать широко вживані в релігійній практиці метафізичні і логічні прийоми. Інститут видає численну релігійну літературу. Однією із них є книга "Створення світу: науковий підхід". Іншою працею, у якій сконцентровано теологічну аргументацію креаціонізму, є видана 1995 року монографія Г. Морріса "Біблійські основи сучасної науки" [1]. Останнім часом виявленням теологічного контексту доктрини творення зайнялися деякі астрофізики. Один із номерів "Ірландського астрономічного журналу" присвячено темі "Космос і Творення: точка зору фізика" [5; 6, с. 233–234]. Проблема космогенезу привертає пильну увагу й окремих сучасних фізиків, які займаються або цікавляться дослідженнями в космології. Коли одні з них (П. Девіс, С. Вайнберг) рішуче виступають проти теологічних поглядів навколо "Великого вибуху" і пов'язаних із ним наукових питань, то інші, оголошуючи себе теологами-аматорами, обстоюють теологічні креаціоністські ідеї. Прикладом, який демонструє подібний підхід до проблеми "кваліфікаційного рівня" природодослідника, є зізнання Ч. Мізнера, автора розділу "Cosmology and Theology" із книги "Cosmology, Theology and History". Наголошуючи на своєму аматорському статусі, він пише: "Я не теолог... проте, я маю зазначити, що перебуваю під глибоким впливом римської католицької віри, яку я прийняв як "певну інтерпретацію правильної стародавньої традиції". Далі він зазначає: "На мене впли-

Мета статті: розкрити теоретичні підходи до коадаптації науки і релігії в католицизмі.

Виклад основного матеріалу. Осмислення співвідношення науки і теології, космології і релігії охоплює широке коло питань. Особлива увага в теологічній і релігійно-філософській літературі приділяється осмисленню концептуальної доктрини, яка лежить у площині

нули також різні випадкові контакти із філософією", але не було "нічого системного, яке включало б Арістотеля та Св. Фому" [там само, с. 94]. Відсутність системного діалектичного і багатогранного природничо-наукового знання, як уже зазначалося, зумовлює появу теологічних обґрунтувань, заснованих на софізмах і паралогізмах та інших логічних алогізмах. Саме такий підхід існував у всі часи історичного розвитку християнства. Потреба в подібних трактуваннях виникала в періоди великих винаходів природодослідників та на етапах, коли наука не могла повною мірою пояснити щойно відкриті явища. При цьому теологи не враховували, що наукове пізнання здійснюється від сутності першого порядку до сутності другого, і так до безконечності. А це означає, що наукові категорії, характерні для одного порядку пізнаної наукової істини, не можна використовувати для характеристики інших. Окрім вище зазначеного, тут порушуються закони логіки, зокрема закон тотожності. Наприклад, на початку 30-х років ХХ ст. у науку про Всесвіт увійшло нове поняття – Космос, що "розширюється". Логічний і астрофізичний аналіз цього фундаментального космологічного поняття спричинив появу ідеї існування "Великого вибуху" Всесвіту. Аж до наших днів наука не могла сказати нічого конкретного про причини цього космологічного ефекту, і тому за його пояснення і тлумачення взялися теологи й ідеалістично мислячі філософи. Це був час, коли релятивістська космологія через відсутність твердо встановленої астрономічної інформації (окрім, звичайно, даних про червоний зсув галактик в оптичному діапазоні) перебувала у стані глибокої ідейної та методологічної кризи, що давало змогу, поперше, обґрунтувати вихідні положення наукової розробки (на зразок постулату однорідності) і зробити кінцеві гіпотетичні висновки (наприклад, про характер фізичних процесів на початкових фазах розвитку Всесвіту), а подруге, вказати на шляхи подальшого розгортання космологічного ефекту (в напрямку розв'язання проблеми синтезу і поширення хімічних елементів у Всесвіті).

Теоретична космологія мала серйозні, як тоді здавалося, логічні труднощі: зокрема, це стосується загадки сингулярності і пов'язаної з нею проблеми "нульового моменту часу". Особливо науковців обурило той факт, що Фрідманівська теорія приписує найважливіші фази еволюції астрономічного Всесвіту початковим умовам, що панували в часи, які передували спостереженому нині розширенню і які не аналізуються в її понятійних межах. Цією тимчасовою труднощію теорії Фрідмана і скористалися свого часу ідеологи різних релігій, зокрема й католицизму. Ототожнивши космологічну сингулярність із Богом, вони оголосили "Великий вибух" абсолютним початком усіх речей і подій. Наведене свідчить, що теологія завжди використовувала відкриття, які певний час не були науково обґрунтованими. Унаслідок подібного підходу релятивістську космологію теологи стали тлумачити в дусі своїх архаїчних космогонічних догм, які утверджуються в ученнях сучасної католицької церкви.

Тут ми маємо на увазі не тільки широко загалувану в літературі енциклопедію Папи Пія XII "Humanis generis" (12 серпня 1950 р.) про космологічне підтвердження біблійної легенди про створення світу. Теологічні мотиви проклали собі шлях у філософську літературу Заходу і через інші релігійні документи: Священну Конгрегацію віровчення, Інструкцію про покликання богослова в Церкві "Donum veritatis" (24 травня 1990 р.) та один із останніх документів – Енциклопедію "Віра і Розум" (1999 р.). Вони визначають концептуальні засади ставлення католицької церкви як до різних наукових відкриттів, так і до розвитку взаємовідношень віри та розуму. У цих документах головні зусилля католицьких теологів спрямо-

вані на те, щоб ототожнити момент "Великого вибуху" з актом Божественного творення світу і переконати в цьому пересічного віруючого, наближаючись при цьому до раціоналізовувальної суспільної свідомості, суть якої полягає в тому, що біблійні уявлення про походження Всесвіту переносяться на наукову основу. Це надзвичайно важлива для престижу церкви справа, до якої свого часу (на початку 50-х років ХХ ст.) долучилися найвищі авторитети церковної ієрархії, які і сьогодні намагаються відстояти цю ідею. Сучасні католицькі теологи активно використовують погляди знаменитих англійських астрономів Дж. Джині, А. Еддінгтона, Е. Мілна, посилено експлуатують імена фахівців-космологів Ж. Леметра і Р. Гамова, які навіть не брали безпосередньої участі в ідеологічній боротьбі навколо "Великого вибуху".

Від початку наукового обговорення результатів релятивістської космології, коли людство тільки дізналося про Всесвіт, що постійно еволюціонує, найбільш далекоглядні і розсудливі науковці – фізики й астрономи – застерігали від небезпеки позанаукових умовиводів. Зокрема, вони зазначали, що "в космології потрібно бути дуже уважним і обережним, щоб не піти шляхом авантюристського способу мислення і не дозволити собі приписувати природі бажане замість дійсного" [2, с. 302]. Відомий американський науковець, котрий увійшов до історії фізичної космології як засновник релятивістської термодинаміки Всесвіту і зробив фізично обґрунтоване спростування теорії "теплової смерті світу", Р. Толмен, зазначав, що "відкриття моделей, які починають розширюватися від сингулярного стану з нульовим об'ємом, не можна видавати за доказ того, що наш Всесвіт був створений у якийсь певний момент у минулому" [там само, с. 302–303]. Інший американський фахівець і засновник позагалактичної астрономії Х. Шеплі писав: "Прагнути пояснити Космос на експериментальній основі, ми засуджуємо віру в надприродне – останній оплот ірраціонального. Але завдяки людському розуму віра в надприродні сили, яка загальмовує процес, відступає широким фронтом, як ніколи раніше. Віра в надприродне замінюється розумом. Він оволодів багатьма аванпостами в нашій безперервній боротьбі з тиранією невідомого. Коли ми стикаємося з такими проблемами, як виникнення життя, зв'язки всередині атомного ядра, орбіти зірок у кульовому скупченні, електрохімічна природа мислення або якась надприродність матеріального Всесвіту, нам не треба апелювати до чогось, що існує поза природою. Ми можемо взятися за розробку подібних питань із позицій розуму" [4, с. 148–149].

Подібні попередження науковців на початку 50-х років ХХ ст. донині залишаються поза увагою не тільки теологів, але і віруючих природодослідників. Наприклад, католицький теолог Я. Секстл видав книгу "Християнська ідея Бога і сучасна космологія", у якій ідеться не тільки про природничо-наукове "підтвердження" релігійної доктрини творення, але й про те, що християнська ідея Бога, як і раніше, зберігає свою світоглядну роль. Як і в біблійні часи, вона може перебувати понад людським розумом. А тому, як свідчать вище викладені факти, теологи роблять спробу "залучити" Бога для виконання конкретних природничо-наукових завдань, причому в цьому процесі йому відводиться функція "чорнороба". Наприклад, У. Сексл у статті "Бог як космічний підсобний робітник" не приховує свого роздратування з приводу тієї "принизливої ролі", яку довелося відіграти християнському Богу протягом останніх декількох століть [7, с. 765–766].

Отже, у всі часи історичного розвитку людства, коли наука ставала "безсилою" перед черговою фундаментальною проблемою (загадкою природи), з'являються

віруючі науковці, які відразу кличуть на допомогу Бога. Метафори "годинник" і "годинникар" дуже добре передають сутність подібних спроб. Сама логіка віри, зокрема й католицької, призводить до потреби припустити те, що Всесвіт створений одного разу Богом (небесним годинникарем). Це передбачає потребу вбачати в тих або інших нез'ясованих світових явищах сліди промислу Божого і, відповідно, визнати безсилля людського розуму. А для розгадування таємниць слід апелювати до надприродного. У сьогоднішній ми є свідками іншого, не менш дивного факту. Деякі науковці, намагаючись зміцнити свою наукову позицію, оголошують союзницею релігію. Кажучи конкретніше, ідеться про спробу явно дискредитувати представників інших, конкуруючих наукових шкіл шляхом навішування ідеологічних ярликів. Сумнівної популярності в наукових колах набули нині виступи визначного шведського науковця, лауреата Нобелівської премії з фізики Х. Альвена, який намагався, вдаючись до логічних суджень, зганьбити релятивістську космологію на догоду власній теорії походження Всесвіту. На його думку, теорія "Великого вибуху" допускає ідею творення світу в якийсь момент часу. Для аргументування своїх поглядів Х. Альвен посилається на абата Леметрі, який був не тільки визначним науковцем, але і членом католицької ієрархії. Для нього, як переконує Х. Альвен, ідея "Великого вибуху" була дуже привабливою, оскільки "виправдовувала створення з нічого, яке святий Томас уявляв як кредо" [3, с. 45–46]. Цю теорію визнають ті, хто хоче бачити у виникненні і розвитку Всесвіту вплив надприродних сил.

На сьогодні світоглядні дискусії є академічними. Католицькі теоретики, як і раніше, намагаються різними шляхами, в основі яких є ідея креаціонізму, обґрунтувати сучасні наукові відкриття. Для цього використовується наукова космологія (як на емпіричному, так і на теоретичному рівні), що дозволяє теологам сміливо братися за ті принципи питання, вирішення яких було залишено для подальших етапів пізнання. Саме такі, науково не вирішені питання, ставали основою для теологічних обґрунтувань ідеї креаціонізму.

Сучасні світоглядні зміни в інтелектуальному кліматі науки призвели до того, що космологія вийшла зі стану тривалої ідейної ізоляції. Нині саме теорія Всесвіту, що еволюціонує, стає центром кристалізації нової наукової картини світу. Нині католицькі богослови, як і в середньовіччі, намагаються адаптувати світоглядні доктрини до статусу науки: католицьку теологію вони уявляють наукою вищого порядку, оскільки та бере свої основні положення не з досвіду (як "службові дисципліни – природничо-наукові"), а "безпосередньо від Бога через одкровення". Водночас завданням природничих наук, на

думку католицьких теологів, є підтвердження або наочне доведення теологічної доктрини творення. І тут до речі провести паралель із кризою у фізиці на межі XIX–XX століть, у результаті якої наука набула нового смислового наповнення: вона стала методологією, збагативши свій концептуальний арсенал такими принципами, як, наприклад, принципи відповідності та наповненості. Цей процес сприймався багатьма як суб'єктивізація науки, як відмова від її класичного ідеалу об'єктивності, тоді як ідеалістично мислячі філософи різних напрямів убачали її роль у тому, що вона нібито підтверджує їхні погляди.

Висновки. Сучасна наука гостро потребує доопрацювання свого методологічного апарату, зокрема залучення до нього особистісного чинника. Тепер, як і раніше, на початку минулого століття, теологи намагаються використовувати для підтвердження своїх поглядів сучасні досягнення науки. Але коли на початку XX сторіччя кризовою ситуацією в науці особливо були задоволені філософи-ідеалісти, то тепер активізувалися професійні теологи, пропонуючи науці свої послуги як головних експертів з проблем людських цінностей. І все ж наука у своїй методології інтегрує людські цінності. Долаючи розчленування окремих дисциплін, наука знайде справжню єдність, ставши "людським природознавством".

Список використаної літератури

1. *Morris G.* Библийские основания современной науки / Г. Моррис. – СПб. : Библия для всех, 1995. – 478 с.
2. *Tolmen P.* Относительность термодинамики и космология / Р. Толмен. – М. : Наука, 1974. – 344 с.
3. *Ханнекс Альвен.* Как следует подойти к космологии? / Альвен Ханнекс // Вопросы физики и эволюции космоса. – Ереван : Прогресс, 1978. – 229 с.
4. *Шепли Харлоу.* Звезды и люди / Харлоу Шепли ; пер с англ. Г. Наана. – М. : Изд. иностр. лит., 1962. – 152 с.
5. *Misner Ch.* Cosmology and Theology / Ch. Misner // *Cosmology, Theology and History*. – 1999. – Vol. 7. – P. 91–108.
6. *Peacocks A.* Creation and world science / A. Peacocks. – Oxford, 1999. – 254 p.
7. *Sexl R.* God as a Cosmic Quest-Worker / R. Sexl // *Old and Men Quest*. – New York ; L., 1983. – P. 755–768.

References

1. *Morris, G.* Bibleiskie osnovaniia sovremennoi nauki. SPb, Bibliia dlia vsekh, 1995. 478 s.
2. *Tolmen, R.* Otnositel'nost termodinamiki i kosmologii. M., Nauka, 1974. 344 s.
3. *Khanneks, Alven.* *Kak sleduet podoit k kosmologii?* (How to approach cosmology). *Voprosy fiziki i evoliutcii kosmosa*, 1978. 229 s.
4. *Shepli, Kharlou.* *Zvezdy i ljudi* (Stars and People). M., 1962. 152 s.
5. *Misner, Ch.* *Cosmology and Theology.* *Cosmology, Theology and History*, 1999, Vol. 7. P. 91–108.
6. *Peacocks, A.* *Creation and world science.* Oxford, 1999. 254 p.
7. *Sexl, R.* *God as a Cosmic Quest-Worker.* *Old and Men Quest*. N. Y., L., 1983. P. 755–768.

Надійшла до редколегії 17.02.21

Н. Н. Стадник, д-р филос. наук, проф.

Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, Киев, Украина

НАУКА И РЕЛИГИЯ В КАТОЛИЧЕСКОЙ ДОКТРИНЕ: КОАДАПТИВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Раскрыты теоретические подходы относительно коадаптации науки и религии в католицизме. Показано метафизическое обоснование существования сверхъестественного. В основе разноплановых аргументов защиты идеи творения остаются ссылки на ограниченность и историческую незрелость человеческой практики, свидетельства о наличии неконтролируемых, почти неосвоенных, а потому непонятных явлений природы, общества и человеческой психики. Характерной особенностью теологического познания является не системность, а стихийность, в их основе рациональное обоснование иррационального. Процесс познания для католических теологов предусматривает доминирование веры и над разумом. Подобное понимание процесса познания и роли науки с течением исторического времени изменялось. Под воздействием растущей роли науки католические теологи стали в отдельных вопросах выделять не только возможное совмещение религии с научным познанием, но и доводить благотворное влияние религии на науку. В католическом понимании указывается на главенствующую роль церкви в процессе возникновения науки. В то же время научное познание стремится к объективной значимости и максимальной точности. Католическая доктрина творения признает не только субъективизм, но и теологическую веру, а внутреннее переживание отождествляет с критерием истинности. Католическая доктрина творения свидетельствует, что научное и теологическое познание, цель и способы, критерии по своей сущности противоположны.

Ключевые слова: католическая доктрина, теологическое познание, научное познание.

Mykola Stadnyk, Advanced Doctor in Philosophical Sciences, Prof.
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine

SCIENCE AND RELIGION IN THE CATHOLIC DOCTRINE: COADAPTIVE TRENDS

Theoretical approaches to the co-adaptation of science and religion in Catholicism are revealed. The metaphysical substantiation of the existence of the supernatural is shown. The multifaceted arguments for the defense of the idea of creation are based on references to the limited and historical underdevelopment of human practice, evidence of the presence of uncontrolled, almost undeveloped, and therefore incomprehensible phenomena of nature, society and the human psyche. A characteristic feature of theological knowledge is not systematic, but spontaneity, at their basis is the rational substantiation of the irrational. The process of cognition for Catholic theologians presupposes the dominance of faith and the silence of reason. This understanding of the process of cognition and the role of science has changed over the course of historical time. Under the influence of the growing role of science, Catholic theologians began to highlight in certain issues not only the possible combination of religion with scientific knowledge, but also to prove the beneficial influence of religion on science. In the Catholic understanding, this points to the leading role of religion in the emergence of science. At the same time, scientific knowledge strives for objective significance and maximum accuracy. The Catholic doctrine of creation not only recognizes subjectivism, but also identifies theological faith and inner experience with the criterion of truth. A comparative analysis of scientific and theological knowledge shows that their purpose, methods and criteria of knowledge are essentially opposite.

Keywords: Catholic doctrine, theological knowledge, scientific knowledge.

УДК 32.001 (075.8)
DOI: 10.17721/sophia.2021.17.4

О. І. Ткач, д-р політ. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-3131-1533
e-mail: tio19@ukr.net

СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто проблеми загроз релігійній безпеці. Релігія як відносно незалежна соціально-культурна реальність потребує захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Релігійна безпека – це система умов, що забезпечує збереження традиційної релігійної системи в межах усталеної норми, що склалася історично. Проблема релігійної безпеки була виявлена, коли випадки антидержавної, антигромадської діяльності релігійних об'єднань почастишали.

Використовувались такі методи дослідження: загальнонаукові методи – системний, структурно-функціональний, порівняльний; логічні методи – емпіричне, статистичне, прогностичне моделювання та аналіз. Перевага віддавалася методу системного аналізу, за допомогою якого було визначено особливості розв'язання проблеми релігійної безпеки.

Визначено, що, оскільки релігія впливає на політику й право, рівень актуальності релігійної безпеки зростає. У сучасних умовах перехідних режимів релігійна система стає важливим фактором політичної стабільності. Особливо це стосується традиційної релігійної системи, яка має історію розвитку, глибоку систему та народні культури. У геополітичному протистоянні також важливу роль відіграє релігійний фактор. Ситуація вимагає мобілізації ресурсів релігійної безпеки суспільства. Серед завдань є проблема підготовки ідеологічних кадрів, наприклад політологів, філософів, які мають здатність протистояти ідеологічному впливу. Актуальною є проблема формування ефективної релігійної ідеології, яка враховує геополітичне суперництво держав, посилення динаміки духовної конкуренції, духовної експансії.

Загроза релігійній безпеці полягає в тому, що Латинська Америка як один із центрів католицизму у світі стоїть перед ідеологічним вибором. З одного боку, вона може повернутися в лоно римо-католицької церкви. Оскільки в регіоні зростає рівень взаємозв'язку держави та суспільства, то існує потреба в комплексі заходів із метою забезпечення релігійної безпеки. Розкрито особливості шляхів і засобів протидії релігійній небезпеці. Влада спрямовує зусилля на реалізацію реформ, які стануть гарантією стабільного політичного режиму.

Ключові слова: політичний процес, релігійна безпека, релігійна криза, Латинська Америка, стратегії подолання загроз релігійної безпеки, стабільний політичний режим, релігійна концепція безпеки.

Вважається, що релігійні вірування формують політичні погляди, а не навпаки. Але нещодавні дані свідчать, що причинно-наслідковий зв'язок може відбуватися іншим шляхом: дослідження показали, що багато людей спочатку змінюють свої політичні погляди, а потім стають менш релігійними.

Протягом століть релігія служила силою соціальної згуртованості, знижуючи рівень злочинності і заохочуючи дотримання закону. Релігійні консерватори побоюються, що відступ від релігії призведе до соціального безладдя, зростання рівня корупції і злочинності. Проте, що дивно, це побоювання не підтверджується доказами.

Група спостереження Transparency International відстежує відносну корупцію і чесність державних чиновників і бізнесу, публікує Індекс сприйняття корупції, що оцінює корупцію в державному секторі в 180 країнах і територіях. Ці дані дозволяють перевірити реальний взаємозв'язок між релігійністю і корупцією: невже корупція менш поширена в релігійних країнах, ніж у менш релігійних? Насправді релігійні країни звичайно більш корумповані, ніж світські. У світських державах Північної Європи найнижчий рівень корупції у світі, а у високорелігійних країнах – один із найвищих (Бангладеш, Гватемала, Ірак, Танзанія і Зімбабве) (www.Transparency.org).

Звісно, релігійність не викликає корупції. Країни з низьким рівнем економічної і фізичної безпеки, як правило, мають високий рівень релігійності, а також високий рівень корупції. Хоча колись релігія могла відіграти вирішальну роль у підтримці суспільної моралі, ця роль зменшується в міру економічного розвитку суспільства. Населення релігійних країн частіше засуджує корупцію, ніж населення менш релігійних країн. Релігія може зробити людей жорстокими, але не робить їх менш корумпованими.

У країнах з високим рівнем безпеки і секулярності люди надають більше значення самовираженню і вільному вибору, приділяючи увагу правам людини, захисту навколишнього середовища, гендерній рівності, свободі вибору.

У ранніх аграрних суспільствах, коли більшість людей ледве досягали рівня виживання, релігія могла бути найбільш ефективним способом підтримки порядку і згуртованості. Але модернізація змінила рівняння. У міру того, як традиційна релігійність занепадає, здається, з'являється комплекс моральних норм, щоб заповнити порожнечу.

Рівень безпеки сприяє тенденції до зниження значення релігії в житті людей. Вони менше прислухову-